

Володимир Черкасов,

Комунальний заклад вищої освіти
«Ужгородський інститут культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради,
вул. Минайська, 38/80, м. Ужгород, 88000
Cherkasov_2807@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9112-3468>

ЗАГАЛЬНА МУЗИЧНА ОСВІТА ДІТЕЙ І МОЛОДІ В ІТАЛІЇ: СТАН, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

У статті здійснено спробу дослідити та узагальнити досвід художньо-естетичного виховання, організацію загальної музичної освіти дітей і молоді в Італії. На основі аналізу програмного матеріалу та особливостей позакласної роботи розглянуто пріоритетні види діяльності на уроках і під час проведення факультативних занять із художньо-естетичного виховання молоді. Особливу увагу приділено вивченню історії вітчизняної та європейської культури, залученню учнів до активних форм музикування.

Ключові слова: загальна музична освіта дітей і молоді в Італії, уроки музики, факультативні заняття.

Volodymyr Cherkasov

**General Music Education of Children and Youth in Italy:
State, realities, prospects**

The article attempts to explore and summarize the experience of art and aesthetic education and the organization of general music education for children and youth in Italy. Based on the analysis of the program material and the organization of extracurricular activities, the priority activities in the lessons and during the optional classes on art and aesthetic education of youth are studied. Emphasis is placed on studying the history of national and European culture, involving students in active forms of music making. In lessons and extracurricular activities, teachers try to involve children in the study of the history of Italian music culture, to acquaint with the work of world-famous composers and performers. Students acquire practical skills in specific types of musical activities, which has a positive effect on the development of musical and creative abilities and comprehensive harmonious development of each child.

Key words: general music education of children and youth in Italy, music lessons, optional classes.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022

© Черкасов В., 2022

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Освіта в Італії є явищем багатограним, із давньою історією та самобутніми традиціями. Із часів заснування перших шкіл і університетів у Європі та формування основ Болонської системи італійської загалом судилося відіграти особливу роль у загальноєвропейському освітньому процесі. За такої ситуації дослідження організації загальної музичної освіти дітей і молоді в Італії з позицій аксіологічного підходу є актуальним та своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз джерел педагогічного та мистецького спрямування засвідчує, що вітчизняними

й зарубіжними науковцями, зокрема Л. Л. Волинець, Т. Є. Кристопчук, Л. М. Масол, Г. Ю. Ніколаї, О. М. Олексюк, О. Я. Ростовський, А. А. Сбруєва, С. О. Сисоєва, Л. Л. Халецька, В. Ф. Черкасов, І. О. Ярмак, із різних позицій висвітлено й розкрито ті чи ті питання становлення та розвитку загальної музичної освіти в країнах Західної Європи. Тематика нашого наукового пошуку значно доповнює дослідження зазначених авторів, уможливорює усвідомлення тенденцій художньо-естетичного виховання дітей і молоді в Італії.

Мета статті полягає в обґрунтуванні загальної музичної освіти дітей і молоді в Італії на сучасному етапі розвитку суспільства.

Методологія дослідження. Задля досягнення мети в дослідженні було застосовано теоретичні методи, зокрема аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення для встановлення рівня теоретичного й практичного розв'язання проблеми. До того ж основну увагу зосереджено на вивченні та узагальненні першоджерел.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні система освіти в Італії перебудовується, зазнає змін. Основними сучасними критеріями реформ є принцип надання дидактичної та організаторської автономності закладам освіти, відповідність європейським тенденціям, підвищення загального освітнього рівня, побудова навчального процесу заради здобуття вміння навчатися протягом життя — “life-long-learning”.

У 1996 р. в Італії запроваджено нову реформу, яка передбачала продовження обов'язкового навчання, реформування іспиту на зрілість (*esame di maturità*), шкільну автономію та перебудову циклів шкільного навчання [5].

У 1997 р. видано закон «Про реформування циклів навчання», у якому йшлося про 2-циклічну систему навчання в школі. Перший цикл — 6 років (3 + 3) — передбачав навчання та виховання дітей із метою індивідуального, соціального й культурного розвитку. Другий — 6 років — навчання за диференційованими програмами відповідно до вибраного напрямку освіти. Завдання на зазначеному етапі полягало в покращенні компетенцій, отриманих на першому циклі навчання, у художньо-естетичному розвитку учнів, підготовці підґрунтя для успішного продовження навчання в університеті або залучення до праці.

У вищезгаданому законі також наголошувалося на можливості освіти для дорослих, навчання протягом життя, йшлося про вищу технічну освіту. Законом 1997 р. реформовано іспит на зрілість (*esame di maturità*) і замінено державним екзаменом, що складається із трьох письмових заліків (з італійської мови, одного з профільюючих предметів та комплексного міждисциплінарного екзамену) і співбесіди при комісії (*esame di Stato conclusivo del corso di studio di istruzione secondaria superiore*).

Стосовно еволюції мистецтвознавства й мистецької освіти зауважимо, що, відповідно до Звіту про мистецтвознавство в Європейському Союзі 2008 р. (Report on artistic studies in the European Union) та Резолюції 2009 р., Європейським парламентом прийнято рішення щодо дослідження в галузі мистецтвознавства та розвитку мистецької освіти [4]. У названих документах зазначено, що мистецька освіта має набути статусу обов'язкової у всіх освітніх закладах; молодь зобов'язана знати історію вітчизняної та європейської культури, відвідувати культурно-мистецькі заходи, театри й концертні зали; педагоги-музиканти в роботі з молоддю мають застосовувати

сучасні інноваційні технології та інтерактивні методи навчання й виховання; міністерство освіти має забезпечити необхідні умови для залучення дітей до позакласного та позашкільного художньо-естетичного виховання. З метою підвищення результативності запропонованих заходів Резолюція пропонує здійснення моніторингу ефективності окреслених заходів, сприяння проведенню досліджень із проблем розробки й впровадження нових концепцій вивчення та використання світової мистецької культурної спадщини у вихованні дітей і молоді [4].

Зауважимо, що за такого підходу система освіти Італії перебуває під контролем держави, яка фінансує школи всіх категорій і рівнів та контролює роботу приватних навчальних закладів. Міністерство освіти країни здійснює відбір учителів на конкурсній основі, відповідає за підготовку навчальних планів та навчальних програм із шкільних дисциплін, зокрема за розробку програми з «Музики», яку вміщено до навчальних планів початкових та середніх шкіл. Із цієї позиції зауважимо, що близькість Ватикану є важливим складником у житті освітян, у плануванні культурно-освітніх та виховних заходів, проведенні свят й організації мистецьких форумів.

Дошкільна освіта в країні охоплює дітей віком від трьох до шести років, які відвідують дошкільні дитячі заклади — дитячі садки «*la scuola Materna*». Виховання передбачає емоційний, психомоторний, когнітивний та соціальний розвиток дитини. Мета цієї інституції полягає в піклуванні про здоров'я малюків, їхній усебічний розвиток та підготовку до переходу в перший клас початкової школи.

Заняття музикою не є обов'язковими для кожної дитини. Натомість вихователі намагаються залучати малюків до рухливих музичних ігор та відтворення танцювальних рухів відповідно до темпу й характеру музики з використанням ударних та шумових дитячих інструментів. Дітям це подобається, тому вони не тільки активно рухаються під музику, а й, незважаючи на обмежений діапазон, розучують і виконують дитячі пісні, які приносять їм естетичне й моральне задоволення. Музичний супровід переважно звучить у записі як мінусовка. Є пісні, які діти розучують в ансамблі одноголосно. Ці пісні звучать у виконанні малюків на святкових заходах. Ініціативу такого музикування підтримують у родині, а батьки морально налаштовують дітей на концертний виступ, забезпечують їх костюмами. Основна мета занять музикою — розвинути чуття ритму, музичний слух та музичну пам'ять. А одним із найбільш ефективних засобів музичного розвитку дошкільнят вважається рух під музику як засіб набуття музичного досвіду.

На особливу увагу заслуговує досвід шкільного виховання в Італії. Більшість італійських

шкіл є державними, лише близько 5 % від загальної кількості освітніх закладів складають приватні школи [5]. У державних та приватних школах молодь навчається за однією програмою, учні складають однакові іспити й випробовування для отримання документів про шкільну освіту.

Відповідно до конституції Італії, навчання в початковій та середній школах є обов'язковим. У шкільній освіті помітний вплив зберігає католицька церква, на вивчення основ католицизму передбачено окремі години в шкільній програмі. Знання учнів оцінюються за десятибальною шкалою. Після закінчення початкової школи учні не складають жодного екзамену для продовження навчання.

До початкової школи (*scuola elementare*) приймають дітей віком 6 років. Початкова школа є обов'язковою й загалом розрахована на 5 років, однак навчання має свою внутрішню структуру: 1 + 2 + 2 роки. Навчання та книжки безкоштовні. Класи комплектуються з 10 осіб мінімально та 25 максимально. Перші півроку передбачають адаптацію дітей до умов освітнього середовища. Учні перебувають у школі 4 години й більше граються, ніж займаються. У другому півріччі на уроки відводиться по 6–7 годин, проте жодних домашніх завдань немає. Функціонують також групи подовженого дня [1].

У початковій школі з учнями працює два вчителі, які допомагають дітям засвоювати такі дисципліни: італійська мова, письмо, математика, історія, географія, фізкультура та музика. Замість оцінок учитель дає учням усне повчання або записує в зошит короткий коментар, наприклад «дуже добре» або «молодець». Після закінчення початкової школи діти складають обов'язкові іспити з усіх предметів, за результатами яких їм видаються документи про завершення навчання.

Уроки музики в початковій школі проводяться раз на тиждень. Основними завданнями в галузі музичного виховання в молодшому шкільному віці є вивчення, створення й слухання музики. Початкові школи розуміють музику як мову, за допомогою якої діти можуть спілкуватися й виражатися. «Відповідно до цього основними цілями початкового рівня навчання є розвиток здібностей розуміти, створювати й сприймати різні звукові мови, ураховуючи властиві їм комунікативні складники виразності. На цьому рівні слід використовувати голос і спів, ознайомлювати з музикою різних культур, розглядати відмінності стилів, знати їх функції (музика для театру, кіно та танцювальна). Водночас у цей час починаються перші спроби складання й записування музики за допомогою спеціальних знаків, а пізніше відбувається ознайомлення з музичною нотацією» [3, 66].

У 2003 р. у початковій школі до навчального плану додано предмет «Мистецтво та образ», що

інтегрує знання з дисциплін «Образна освіта» (*Image education*) і «Художня освіта». Це уможливило комплексний підхід до вивчення культурних явищ, літературних і музичних творів та інтерпретацію їх відповідно до певної історичної доби.

В італійських школах дітей із п'ятого класу навчають гри на флейті, що продається навіть у магазинах канцтоварів. На цьому інструменті легко відтворити нескладну мелодію. Із часом учні створюють невеличкі ансамблі, у яких кожен виконує на флейті свою партію. Після закінчення школи діти складають іспит із володіння цим інструментом.

Після початкової школи діти переходять у середню школу (*scuola media*), де термін навчання складає три роки, які розподіляються на базовий дворічний та однорічний курси. Останній має на меті орієнтувати навчання на певний напрям й органічно пов'язати з другим циклом. Перший цикл закінчується складанням державного екзамену, результати якого виявляють знання і вміння учня та допомагають у виборі професійної орієнтації на другому циклі. Навантаження передбачає 30 годин на тиждень, однак організація уроків у кожному навчальному закладі різна. Кожну дисципліну викладає вчитель-предметник, тільки релігію — католицький священник.

У середній школі зміст навчального матеріалу з музики ускладнюється. Особливу увагу приділяють розвитку музично-творчих здібностей учнів у певних видах музичної діяльності та залученню дітей до участі в колективних і групових формах музикування. «Завдання навчання формулюються так: розвиток слуху для загострення сприйняття (упізнання, запам'ятовування ритмів, мелодій, інструментів і т. д.), слухання музики, створення й виконання» [3, 66].

У процесі вивчення музичної культури Італії учні дізнаються, що в XV–XVI ст. Італія була переважно імпортером музичних талантів. Уже наприкінці XV ст. у країні з'явилася велика кількість талановитих музикантів. У Флоренції за часів Лоренцо Медічі на карнавальних святах популярними були співаки «*carnascialeschi*» (карнавальні співаки). У Мантуї композитори розробили ф'р'отолу, яка в XVI ст. замінила мадригал і стала одним із найважливіших здобутків квітучого італійського музичного мистецтва. На початку XVI ст. мадригал використовувався французькими й нідерландськими композиторами, вихідцями з Італії, з-поміж яких варто назвати Костанцо Феста. Значну кількість мадригалів написали переважно італійці, такі як усесвітньо відомий композитор Лука Маренціо, автор мадригалів хроматичного стилю Джезуальдо да Веноза, основоположник оперного жанру, видатний майстер мадригалу Клаудіо Монтеверді.

Вивчаючи музичну культуру Італії, учні ознайомлюються з досягненнями доби Ренесансу.

Молодь переконується, що сакральна музика зосереджувалася у двох основних центрах — Римі та Венеції. Римська школа представлена насамперед творчістю Джованні П'єрлуїджі да Палестрини.

Не залишається поза увагою шкільних програм й епоха бароко — стиль у європейському мистецтві (живописі, скульптурі, музиці, літературі) та архітектурі початку XVI — кінця XVIII ст. Хронологічно бароко слідує за ренесансом, за ним — класицизм.

У добу бароко в Італії почалося виготовлення скрипок. Саме в ці часи працювали Амати, Страдіварі та Гварнері. Для струнних і камерних оркестрів композитори розписували партитури. У другій половині XVII ст. партитура на дві третини складалася з музичних інструментів, передусім скрипок, і мелодійних басових інструментів, віолончелей та клавійних, які наповнювали слухачів красивими звуками й гармонією. Чимало музики було написано у формі тріо-сонати, найкращі ж її зразки слухачі знаходять у творчості Арканджело Кореллі.

Учителі звертають увагу учнів на те, що в епоху бароко з'являється багато оркестрової музики. Композитор Кореллі писав музику в жанрі «concerto grosso», у якому спостерігався контраст між великими й малими групами інструментів. Найбільш відомими композиторами сольного концерту, які використовували контраст у поєднанні груп, були Джузеппе Тореллі, Томазо Альбіноні й Антоніо Вівальді. Своїми симфоніями здобув міжнародне визнання міланський композитор Джованні Батіста Самартіні. Відомі концерти Джованні Батіста Віотті — італійця, який працював у Франції та Англії. Значний внесок у камерну музику здійснив Луїджі Боккеріні — італієць, який робив кар'єру в Іспанії. Знанням композитором на початку XVII ст. був Алессандро Скарлатті, який написав понад 100 творів.

Цінним є те, що в Італії існують середні школи першого ступеня з музичним спрямуванням, у яких дітей навчають гри на музичних інструментах. Заняття проходять індивідуально. Один урок учитель працює з учнем над програмним репертуаром. У разі, якщо діти грають на духових інструментах або струнно-смічкових, до роботи залучається концертмейстер. На уроках значне місце відводиться такому виду роботи, як читання нот із листа. Це зобов'язує учнів бути зібраними й уважними, розвиває пізнавальну активність та стимулює інтерес до подальшої діяльності в оволодінні музичним інструментом. Навчальним планом передбачено також гру в ансамблі та музично-теоретичну підготовку, обов'язковим є ознайомлення з музичною культурою Італії та інших країн світу.

Після закінчення навчання в середній школі молодь переходить у старшу школу (liceo) або

ліцей і вибирає певну професійну програму. Це може бути ліцей, де учні навчаються за різними освітніми програмами, а саме: технічними, гуманітарними, класичними, природничо-науковими, музично-хореографічними тощо. До цієї ж категорії належать школи мистецтв та музичні школи. Навчання за такими програмами спрямовується на підготовку випускника до вступу в заклад вищої освіти. Починаючи з 15-річного віку, існує третій тип навчання, а саме комбіноване відвідування школи та практика на підприємстві, де після закінчення видається спеціальний атестат про проходження навчально-виробничої практики. Після закінчення навчання в старшій школі, тобто ліцеї, учні складають іспити та отримують документ про повну середню освіту. Такий документ є підставою для вступу до будь-якого університету.

У старшій школі діти продовжують займатися музикою факультативно. Вони поглиблюють свої знання, здобувають уміння й навички в різних видах музичної діяльності. Ускладнюється репертуар, висувуються нові вимоги на етапі розуміння й виконання музичних творів. Учні опановують засоби музичної виразності, навчаються розуміти інтонаційно-образну структуру музичного твору. «Розуміння, створення й виконання музики — ось три основні завдання навчання. Особливе значення надається зв'язкам музики з іншими явищами культури — такими, як танець, театр, поезія, живопис, кіно та наука» [3, 67]. З огляду на це в освітніх закладах учителі намагаються розвивати музичну сприйнятливості дітей, заохочувати їх до слухання музики, підтримувати й стимулювати самостійну музичну діяльність.

На уроках та в позакласній роботі з дітьми вчителі музики застосовують різні методи навчання. Це, зокрема, метод передання інформації та метод вправ, що уможливорює ознайомлення учнів із певними фактами і явищами в музичній культурі, повторення музичних вправ або хороших чи інструментальних партій для засвоєння матеріалу; метод евристичного управління процесом навчання, коли вчитель пропонує засоби й методи навчання в конкретних видах музичної діяльності, а учні в ході дискусії та розв'язання конкретних завдань запам'ятовують і відтворюють інформацію або створюють нові зразки музичних імпровізацій; метод спонтанної активності, коли учні виявляють ініціативу в вирішенні певних проблем, а вчитель корегує їхні рішення, допомагає визначитися із засобами музичної виразності.

Із повагою учні ставляться до сучасних італійських музикантів, що працюють у найрізноманітніших стилях і напрямках (серйозна музика, електронна музика, популярна музика), використовують найрізноманітніші інструменти. З-поміж найвідоміших музикантів сучасної Італії можна

виокремити, таких як Бруно Мадерна, Луїджі Ноно, Лучано Беріо, Сільвано Бусотті.

Окрім ліцеїв, учні можуть продовжувати навчання за освітньо-професійною програмою в коледжі. Після закінчення навчання молодь не тільки отримує диплом, який дає змогу працювати на виробництві або у сфері послуг, а й вступати до закладів вищої освіти.

Принагідно зауважимо, що в Італії відроджуються традиційні ліцеї, які існували до реформи, а також започатковуються нові, наприклад *liceo classico* (класичний ліцей), *liceo scientifico* (науковий ліцей), *liceo artistico* (мистецький ліцей), *liceo musicale* (музичний ліцей). Навчання в ліцеї триває 5 років. Навчальний процес розділено на три періоди: два дворічні й один рік навчання, на якому поглиблюються знання та вдосконалюються вміння й навички відповідно до вибраного напрямку, розширюється культурне та професійне

виховання. Останній рік також має зорієнтувати учнів на обрання майбутньої професії. Після закінчення навчання в ліцеї випускники складають державний іспит на отримання атестата зрілості [2].

Висновки. Отже, художньо-естетичному вихованню в школах Італії надається значна увага. На уроках та в позакласній роботі вчителі намагаються залучати дітей до вивчення історії музичної культури Італії, ознайомлюють із творчістю всесвітньо відомих композиторів і виконавців. Учні здобувають практичні навички в конкретних видах музичної діяльності, що позитивно впливає на розвиток музично-творчих здібностей і всебічний гармонійний розвиток кожної дитини. Перспективи подальших наукових розвідок можуть бути пов'язані з дослідженням впливу програмної музики на духовний розвиток італійської молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волинець Л. Л. Тенденції розвитку загальної мистецької освіти в країнах Європейського Союзу. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2009. № 2. С. 44–52.
2. Навчання в Італії. URL: <https://sites.google.com/site/wikiraine/education-in-Italy/skilna-osvita>.
3. Хантулі Д. Н., Беземчук Л. В. Сучасна музична освіта в Італії. *Час мистецької освіти. Особистість у мистецькому просторі сучасної Європи*: зб. тез та мат-ів V Міжнар. наук.-практ. конф., 20–22 квіт. 2017 р., Харків / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; заг. ред. Т. А. Смирнової. Харків: ХНПУ, 2017. С. 65–67.
4. Eid L., Lovecchio N., Bussetti M. Physical and Sport Education in Italy. *Journal of Physical Education and Health*. Opole, 2012. Vol. 1 (2). P. 37–43. URL: <https://eas-music.org/countries/>

REFERENCES

1. Volynets, L. (2009). Tendentsii rozvytku zahalnoi mystetskoï osvity v krainakh Yevropeyskoho Soiuzu [Trends in the Development of General Art Education in the European Union]. *Comparative and Pedagogical Studies*, № 2, 44–52 (in Ukrainian).
2. Navchannia v Italii. [Study in Italy]. (in Ukrainian). <https://sites.google.com/site/wikiraine/education-in-Italy/skilna-osvita>
3. Hantuli, D. N. (2017). Suchasna muzychna osvita v Italii [Modern Music Education in Italy]. *Time of Art Education. Personality in the Artistic Space of Modern Europe*: Collection of theses and materials of V International Scientific-Practical Conference, Kharkiv, April 20–22, 65–67 (in Ukrainian).
4. Eid, L. (2012). Physical and Sport Education in Italy. *Journal of Physical Education and Health*, Opole, Vol. 1 (2), 37–43 (in English). <https://eas-music.org/countries/>

Стаття надійшла до редакції 19.05.2022 р.

Прийнято до друку 19.06.2022 р.